

УДК 342.951:631.95(477)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.15.11>

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ Й РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ТА ОБІГУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Новак Наталія Петрівна,
доктор економічних наук,
докторант
(Науково-дослідний інститут
публічного права, м. Київ, Україна)

Актуальність статті полягає в тому, що Україна завжди вважалася аграрною державою, де сконцентровано значні обсяги родючих земель, є достатній рівень виробничої інфраструктури та великий потенціал щодо розвитку сільського господарства, основою якого є органічна продукція. Саме розвиток органічного виробництва є основою для виходу України на міжнародні ринки продовольства з екологічно-чистою, якісною продукцією, що дозволить державі стати одним із найбільших конкурентоспроможних світових постачальників такої продукції.

На сучасному етапі розвитку органічного виробництва існує маса теоретичних прогалин, які впливають на практичне забезпечення громадян України якісними і безпечними продуктами харчування. Вирішення цих викликів не можливо вирішити без виявлення та узагальнення історичних чинників успіхів і невдач в аналізованій сфері.

Мета статті полягає у тому щоб на основі теорії адміністративного права та пам'яток законодавства проаналізувати розвиток виробництва і обігу органічної продукції.

У статті виявлені та узагальнені історичні аспекти виникнення і розвитку виробництва та обігу органічної продукції. З'ясовано, що виробництво та обіг органічної продукції несуть у собі певну відповідальність виробника. Особливого значення набуває органічна продукція, яка пройшла обов'язкову сертифікацію за всіма стандартами. Сертифікація органічного виробництва та обігу дозволяє підтвердити відповідність усім технологічним процесам, а саме вирощування та переробки, а звідси вільний доступ на ринок не тільки внутрішній, а і зовнішній органічних продуктів. Підприємець же буде внесений до реєстру виробників органічної продукції.

Не зважаючи на молодий історичний вік, органічна продукція набуває важливості для всього населення Землі. В Україні, не дивлячись на недосконале законодавство, корупцію серед суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють контроль і сертифікацію, домовання великих виробників, неналежну публічну підтримку з боку держави малих виробників і непоодинокі випадки фальсифікації органічної їжі органічне виробництво переживає період динамічного зростання.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, виробництво, історичні аспекти, історичний вік, обіг, органічна продукція.

HISTORICAL ASPECTS OF THE ORIGIN AND DEVELOPMENT OF PRODUCTION AND DISTRIBUTION OF ORGANIC PRODUCTS

Novak Nataliia Petrivna,
Doctor of Economic Sciences,
Doctoral Student
(Scientific Institute of Public Law, Kyiv,
Ukraine)

The relevance of the article is that Ukraine has always been considered an agrarian state, where significant amounts of fertile land are concentrated, there is a sufficient level of production infrastructure and great potential for agricultural development, which is based on organic products. It is the development of organic production that is the basis for Ukraine's entry into international food markets with environmentally friendly, high-quality products, which will make it one of the world's most competitive suppliers of such products.

But at the present stage of development of organic production there are a lot of theoretical gaps that directly affect the practical provision of citizens of Ukraine with quality and safe food. Solving these challenges cannot be solved without identifying and summarizing the historical factors of successes and failures in the analyzed area. The purpose of the article is to analyze the development of production and circulation of organic products on the basis of the theory of administrative law and monuments of legislation.

The article identifies and summarizes the historical aspects of the origin and development of production and circulation of organic products. It has been found that the production and circulation of organic products has a certain responsibility of the producer.

Of particular importance are organic products that have passed mandatory certification to all standards. Certification of organic production and circulation allows to confirm compliance with all technological processes, namely cultivation and processing, and hence free access to the market, not only domestic but also external organic products. Accordingly, the entrepreneur himself will be included in the register of producers of organic products.

It is concluded that despite the young historical age, organic products are becoming important for the entire population of the Earth. In Ukraine, despite imperfect legislation, corruption among public administration entities that control and certify, housing of large producers, inadequate public support from the state of small producers and frequent cases of falsification of organic food, organic production is experiencing a period of dynamic growth.

Key words: administrative and legal support, circulation, historical age, historical aspects, organic products, production.

Постановка проблеми. Україна завжди вважалася аграрною державою, де сконцентровано значні обсяги родючих земель, є достатній рівень виробничої інфраструктури та великий потенціал щодо розвитку сільського господарства, основою якого є органічна продукція. Саме розвиток органічного виробництва є основою до виходу України на міжнародні ринки продовольства з екологічно-чистою, якісною продукцією, що дозволить державі стати одним із найбільших конкурентоспроможних світових постачальників такої продукції.

Однак на сучасному етапі розвитку органічного виробництва існує маса теоретичних прогалин, які впливають на практичне забезпечення громадян України якісними і безпечними продуктами харчування. Вирішення цих викликів не можливо вирішити без виявлення та узагальнення історичних чинників успіхів і невдач в аналізованій сфері.

Аналіз публікацій на тему дослідження. Науково-теоретичну основу склали праці таких вітчизняних і зарубіжних науковців: В. Авер'янова, О. Андрійко, В. Андрушенка, М. Ануфрієва, В. Артиша, Г. Атаманчука, Ф. Бавеса, В. Бакуменка, Г. Баоуракіс, О. Бандурки, Р. Безуса, А. Берлача, Н. Берлач, І. Білоткача, Ю. Битяка, В. Бондарь, Н. Борд, Н. Буги, Т. Брагіна, А. Васіної, А. Васильєва, Х. Віллера, В. Галунька, В. Гаращука, Д. Гутмана, І. Голосніченка, В. Грановської, Т. ДеГрегорі, Є. Додіна, А. Дубгарда, М. Драга, Д. Йосифовича та інших. Однак в умовах сьогодення вказана проблема потребує подальшого наукового аналізу та узагальнення.

Мета статті полягає у тому, щоб на основі теорії адміністративного права та пам'яток законодавства проаналізувати розвиток виробництва і обігу органічної продукції.

Виклад основних положень. Останніми роками ставлення українського населення до охорони навколишнього середовища, до вживання якісних екологічно чистих продуктів харчування та до свого здоров'я значно змінилося. Вперше термін «органічний» було застосовано в 1940 році у книзі В. Норзборна «Покладатися на землю», у якій він вказував, що живі істоти і рослини повинні знаходитися в гармонії між собою [1].

Офіційно більшість науковців вважають, що органічне виробництво бере свій початок у першій половині ХХ століття на фоні розвитку біохімії, хімічних добрив та інженерії. Останніми роками сільське господарство стало стрімко змінюватися із «традиційного» на «промислове» і ГМО виробництво. На фоні таких технологічних змін у виробництві сільськогосподарської продукції у суспільстві з'явився попит на здорове харчування.

Органічне виробництво спрямоване на забезпечення споживача безпечною та якісною харчовою продукцією, яка має особливе маркування на полиці та чітко відрізняється від неорганічних продуктів харчування. Україна входить у двадцятку країн у світі з найбільшим земельним банком під органічним виробництвом, що складає лише 1% у загальній структурі с/г угідь (410 550 га – площа сертифікованої органічної землі). Однак сертифіковані землі в Україні становлять тільки 20% від показника в Іспанії, яка має найбільшу площу сертифікованих органічних земель у ЄС (1 968 570 га) [2].

У 1963 році Організацією із сільського господарства та продовольства (FAO) ООН було створено комісію під назвою Codex Alimentarius, якою розроблено вимоги до конкретних видів харчової продукції, а у 1999 році було затверджено Вимоги щодо виробництва, переробки, маркування та реалізації органічної сільськогосподарської продукції. Термін «органічне сільське господарство» (Organic Agriculture) запровадила Міжнародна федерація органічного руху (далі – IFOAM), який став узагальнюючим терміном в усьому світі.

У своєму дослідженні Артиш зазначала, що в 60-70-х роках минулого століття вже відбувався розвиток органічного руху у світі. Тоді світова спільнота активно почала приділяти увагу проблемі збереження довкілля та пошуку засобів піклування про навколишній стан і для досягнення здорового способу життя. Для 80-90-х років ХХ століття характерним є зростання популярності екологічних ідей у світі; формування ринку органічних продуктів; збільшення кількості ековиробників; поява магазинів органічної продукції. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття посилюється увага урядовців і бізнесменів різних країн до перспективного ринку органічної продукції, розробляються системи державного регулювання ринку, створюються національні стандарти й системи сертифікації, відбувається динамічний розвиток ринку органічної продукції, фіксуються щорічні темпи її приросту [3].

Органічне сільське господарство – це система виробництва сільськогосподарської продукції, яка забороняє або обмежує використання синтетичних комбінованих добрив, пестицидів, регуляторів росту та харчових добавок до кормів під час відго-

дівлі тварин. Така система максимально базується на сівозмінах, використанні рослинних решток, гною та компостів, бобових рослин і рослинних добрив, органічних відходів виробництва, мінеральної сировини та на механічному обробітку ґрунтів і біологічних засобах боротьби зі шкідниками для підвищення родючості й покращення структури ґрунтів, забезпечення повноцінного живлення рослин і боротьби з бур'янами й різноманітними шкідниками [4].

Органічне виробництво в Україні розвивається з 1997 року насамперед завдяки попиту з боку трейдерів ЄС і переробників органічного зерна, олійних, бобових культур і дикоросів. У 2007 році ситуація почала злегка змінюватися – на внутрішньому ринку розширився асортимент органічних продуктів: з'явилися органічний хліб, молоко, ковбаси, фрукти, овочі, соки, напої, сиропи, джеми, мед і крупи [5].

Виробники такої продукції не використовують пестициди і добрива, а тварини ростуть без використання антибіотиків і гормонів, адже штучні (промислові) хімічні речовини можуть викликати багато захворювань при їх постійному вживанні. Також коли тварини і рослини ростуть природним шляхом, у них значно збільшується кількість вітамінів та антиоксидантів. Органічна їжа часто більш свіжа, адже не містить консервантів. Органічні продукти не тільки безпечні й корисні – вони мають особливий насичений аромат при споживанні [6]. Тим самим забезпечення виробництва та належного обігу органічної продукції є актуальним питанням для публічної влади, адже згідно з природним правом і Конституцією людина, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою цінністю [7].

Виробництво та обіг органічної продукції несе у собі певну відповідальність виробника. Особливого значення набуває органічна продукція, яка пройшла обов'язкову сертифікацію за всіма стандартами. Сертифікація органічного виробництва та обігу дозволяє підтвердити відповідність усім технологічним процесам, а саме вирощування та переробки, а звідси вільний доступ на ринок не тільки внутрішній, а і зовнішній органічних продуктів. Підприємець же буде внесений до реєстру виробників органічної продукції.

В Україні як великій аграрній країні ефективно розвивається виробництво органічної продукції. За підсумками 2019 року країна посіла 2 місце за обсягами експортованої до Європейського Союзу органічної продукції. Зокрема, за минулий рік до ЄС було ввезено 3,24 млн тонн органічної агропродукції, понад 10% якої припадає на Україну. Український експорт органічної продукції до Євросоюзу зріс за минулий рік на 27% порівняно з 2018 роком до 337,86 тис. тонн. Загалом органічна продукція складає близько 2% загального імпорту агропродовольчих товарів до ЄС [8].

З цього приводу О. Томашевська дійшла висновку, що протягом останніх десятиліть відбувається стрімкий розвиток органічного сектору в більшості країн світу. Проведене дослідження дозволило встановити такі тенденції розвитку світового ринку органіки: 1) попит концентрується в розвинених країнах; 2) зростає попит у країнах, які розвиваються; 3) відбувається консолідація гравців ринку; 4) посилюється державна підтримка виробників органічної продукції; 5) постійно розширюється асортимент органічних продуктів і товарів.

Загалом органічне виробництво у світі має значні перспективи розвитку та величезний потенціал, враховуючи постійне підвищення кількості екологічних катастроф, наявність періодичних конфліктів навколо харчових продуктів, зростання рівня свідомості споживачів щодо майбутнього та майбутнього своїх дітей, стану навколишнього середовища [9].

Висновки. Не зважаючи на молодий історичний вік, органічна продукція набуває важливості для всього нашого населення, не дивлячись на те, що в Україні залиша-

ється недосконале законодавство, існує корупція серед суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють контроль і сертифікацію, домування великих виробників, неналежна публічна підтримка з боку держави малих виробників і непоодинокі випадки фальсифікації органічної їжі.

Список використаних джерел:

1. Асоціація учасників органічного виробництва «БІОЛан Україна». URL: <http://www.biolan.org.ua>.
2. Зелена книга. Ринок виробництва та обігу органічної продукції / укл. Мануел Айрапетов, Ірина Грузінська, Альона Смагіна. Київ. 52 с.
3. Артиш В.І. Особливості органічного агровиробництва в концепції сталого розвитку АПК України. *Економіка АПК*. 2012. № 7. С. 19–23.
4. General Accreditation Policies and Procedures on National Organic Program. URL: <http://www.ams.usda.gov/nop/NoticesPolicies/MasterList.html>.
5. Органічне виробництво має шанс подолати голод і глобальне потепління. *Український органік журнал "Organic UA"*. URL: <http://organic.ua>.
6. Why organic? 2019. URL: <https://organicinfo.ua/en/why-organic/>.
7. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Україна на другому місці за експортом органічної продукції до ЄС. 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3040089-ukraina-na-drugomu-misci-za-eksportom-organichnoi-produkcii-do-es.html>.
9. Томашевська О.А. Органічне виробництво у світі: реалії та перспективи. *Інноваційна економіка*. № 6. 2013(44). С. 161–164.